

ОТГОВОР

на въпроси, препоръки и критични бележки от Научното жури

по конкурс за заемане на академична длъжност „доцент“ по специалност „Социология (Процесуални аспекти при възникването и формирането на общественото мнение)“, професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата, за нуждите на Центъра за емпирични социални изследвания на ИФС-БАН – София, обнародван в „Държавен вестник“, бр. 61/29.07.2025 г.

от гл. ас. д-р Светлана Проданова Александрова

Уважаема доц. Кръстева, Председател на Научното жури,

Уважаеми членове на Научното жури,

Приемете моята признателност за съдържателния и внимателен прочит на работата ми, изложена в представените от мен публикации и материали по конкурса. Благодаря за положителното отношение, за задълбочените бележки, въпроси и препоръки! Намирам ги за изключително полезни и стимулиращи за бъдещите ми усилия за развитие като учен и изследовател.

Изключително ценя рецензията на проф. Добринка Пейчева. Благодаря ѝ най-искрено за изчерпателния анализ на монографията *„Общественото мнение: същност, генезис, факторна детерминираност и интерпретации.“*, *акад. изд. „Проф. Марин Дринов“, 2023* и за това, че отличава високо приносния характер на моето участие в нея. В рецензията си проф. Пейчева отбелязва актуалността на тематиката за формирането на обществените нагласи, приложения иновативен подход при проучването ѝ, генерирането на процесуален модел на възникването и формирането на общественото мнение с неговите пълнообхватни измерения, както и усилията ми за съчетаването на теоретико-методологични знания и интерпретации с емпирични изследвания и анализи в публикациите ми. Признателна съм, че изтъква и поставения от мен изследователски въпрос за влиянието на самите социологически изследвания на общественото мнение върху общественото мнение. Приемам препоръките на проф. Пейчева да продължа да работя в изследваната проблематика и съм много благодарна за нейните позитивни коментари и мотивиращата ѝ подкрепа.

Благодаря сърдечно и на доц. Венета Кръстева за задълбочената и положителна оценка на труда ми, която тя прави в своята рецензия. Приемам с благодарност подчертания от нея допълнителен принос в публикациите ми, който касае отличаването на периферната роля, в която е поставена науката в отношенията с медии, политика, общество, и ценя препоръката ѝ да продължа да полагам усилия за изследването на различни аспекти на общественото мнение, като използвам инструментариума на сравнителни европейски проучвания. Напълно съвпада с моите намерения и препоръката на доц. Кръстева да продължа с изследователската си дейност в сферата на образованието. Считаю, че изследването на нагласите и проблемите в тази област е много важно и в пряка връзка с усилията за решаване на редица социално значими проблеми, към които учените могат да допринесат с дейността си.

Намирам въпросите, които тя поставя в рецензията си, за изключително важни. Те са:

„Ако общественото мнение е сформирано в среда с ограничен достъп до достоверна информация или такава, която е манипулирана от групи с определени интереси, дали то не се превръща в инструмент за легитимиране на позицията именно на тези групи, чиито интереси често са далеч от социално справедливите решения?“

„По какъв начин може да се гарантира достоверността на тази информация и дали именно социалните мрежи не стават много по-ефективен инструмент за бързо и масово влияние върху хората?“

Във връзка с първия въпрос, възможността за употреба на общественото мнение като инструмент за въздействие и легитимиране на определени позиции и интереси е основен проблем, който анализирам в свои публикации. Разглеждам го като едно от най-съществените противоречия, както между демократичните норми и реалните им приложения в различните контексти, така и в същността на общественото мнение и двойствената му природа на субект и обект на политическите решения. В монографията показвам, че именно възприятия за публично представяне на ограничена и манипулираща информация стоят зад нежеланието за подкрепа и участие на част от българското общество в избори. Тези устойчиви вече тенденции могат да бъдат интерпретирани като форма на съпротива срещу инструментализирането на общественото мнение за легитимиране на частни интереси, докато от друга страна, са важен сигнал за необходимостта от по-голяма чувствителност, отговорност и валидност при употребата на общественото мнение – от политическите лица, от медиите и от социологическите проучвания, за да не се подменя положителната му роля в демократичните практики.

По отношение на втория въпрос, съгласна съм с доц. Кръстева, че социалните мрежи са ефективен инструмент за бързо влияние и затова гарантирането на достоверността на информацията в тях е много важен и актуален въпрос. Отговорът му не е еднозначен, но от една страна, се търсят решения на проблема с въвеждането на регулации, а от друга, се набляга на значението на образованието, на медийната грамотност, на уменията за критично мислене и проверка на източниците на информация. В тази връзка в анализа си откроявам и друг съществен проблем – високите нива на недоверие в българското общество към официалните източници на информация – национални телевизии, експерти, политици и проучвания на общественото мнение. Ерозията на доверието подхранва фрагментацията на обществото, която намира благодатна почва в социалните мрежи, но и поставя важния въпрос за действителния потенциал на публичните фактори да въздействат върху посоката на социалните процеси, да отстояват и задават ценности, върху които стъпва общественият ред, и да прилагат политики и мерки за превъзможване на отрицателни съвременни практики и нововъзникващи проблеми (епидемия, дезинформация).

Изключително ценя позитивната оценка в становището на проф. Богдана Тодорова. Благодаря ѝ за изчерпателния обзор на научните теми, в които са разположени изследователските ми интереси и за положителната преценка на приносните моменти в публикациите ми, на които тя е обърнала особено внимание. Сред тях са: широкоспектърно концептуализиране на общественото мнение (в полето на философския дискурс, в историческата социология на модерността, в приложната психология и в социалната практика); изследванията на влиянията върху формирането на обществените представи във връзка с фрагментираната поляризация на обществените нагласи в български контекст; и систематизиране на знанията за общественото мнение както на теоретично, така и на практическо ниво, чрез идентифициране на основните проблеми и фактори за влияние.

Приемам с благодарност положителното становище на проф. Карамфил Манолов и ценя неговата висока оценка на професионалните ми усилия досега. Благодарна съм, че в становището си проф. Манолов акцентира върху изследователския ми подход, с който се старая да подлагам на научен анализ актуални и същевременно проблематични теми, които отговарят на специфични съвременни обществени потребности и допринасят към развитието и полезността на емпиричното социологическо познание у нас.

Особено признателна съм на доц. Петя Илиева-Тричкова за положителното отношение, което тя изразява в становището си и високо ценя предложенията и насоките ѝ. Благодарна съм за задълбочения преглед на материалите по конкурса и очертаните допълнителни приноси, както и напълно съм съгласна с препоръката ѝ, която касае необходимостта от ясно разграничение между изследователските въпроси и хипотезите. В последващи самостоятелни публикации съм се постарала ясно да формулирам изследователски въпроси, когато прилагам качествени методики. В становището си доц. Илиева-Тричкова поставя следните въпроси:

„Не би ли могло общественото мнение по даден въпрос да функционира като фактор, който оформя положителни или отрицателни нагласи у хората?“

„Може ли да се изведе и понятието „обвързано обществено мнение“ (*bounded public opinion*), което е по-широко и отива отвъд доверието като основа за изследване на динамиката на общественото мнение, а отчита както специфики на контекста, така и характеристики на индивидуално ниво и тяхното взаимодействие?“

По първия въпрос, споделям, че действително можем да говорим за такова двупосочно взаимодействие. Обикновено по-силната взаимовръзка се наблюдава от нагласи към обществено мнение, защото нагласите са по-устойчиви, укрепени от силни катализатори като ценностите, стереотипите, предразсъдъците. Разбира се, нагласите могат да се променят под влиянието на различни ситуации или нова информация и точно затова е възможен и този ефект: общественото мнение да повлиява върху нагласите. В това отношение пример с негативен резултат е и разгледаният в монографията проблем как недоверието в институциите и в публичността всъщност в дългосрочен план води до устойчиви нагласи за неучастие в изборния процес. Обратно, информираното обществено мнение би могло да окаже положително въздействие върху социалните и индивидуалните нагласи. Формирането на мнението е цикличен процес, който се подхранва от количеството и характера на информацията, която достига до нас в ежедневието ни.

Отговора на втория въпрос на доц. Илиева-Тричкова бих обвързала с възможностите за постигане на консенсус в обществото. В групите с еднакви интереси и сходни нагласи постигането на съгласие е възможно и улеснено от сходството в мненията. В основата на постигането на действителен консенсус са условията за открито взаимодействие и споделяне на отношение към норми, ценности и практики. От друга страна, представата за силно фрагментирано съвременно българско общество, която ясно се открои при тематичния анализ, показва прекъснато взаимодействие между отделните социални групи и сфери. В този смисъл понятието „обвързано обществено мнение“ (*bounded public opinion*), което доц. Илиева-Тричкова предлага, би могло да се операционализира в задълбочено изследване на възможностите за постигане на повече съгласие в обществото ни. За постигането на консенсус между различни интереси и нагласи са необходими достоверни знания и информация, доверие, мотивация за взаимодействие и възможност за представяне на различните позиции и обсъждането им. И от тази гледна точка на този етап ми се струва, че усилията за качествено

изследване на различните социални групи и запознаване на обществото с техните мотиви, нагласи и индивидуални характеристики би било полезно. Тази информация би допринесла за по-голяма информираност на обществото и знание за неговите съставни части, отколкото преобладаващо циркулиращите в публичното пространство измервания на (не)одобрение, дори не толкова на обществени въпроси, колкото на политически лица.

Изключително ценна за мен е и позитивната оценка в становището на доц. Андрей Нончев. Приемам напълно неговата препоръка да насоча усилията си към още повече публикации в издания, включени в библиографските системи Web of Science (Thomson Reuters) и Scopus (Elsevier). В конкурса участвам с три публикации в научни издания, реферирани и индексирани в световноизвестни бази данни с научна информация (Web of Science) и съм съгласна, че усилията които ще положа в това отношение в бъдеще, ще помогнат да увеличи още повече своята видимост и разпознаваемост сред българската и международната научна общност.

Приемам с благодарност положителното становище на доц. Марио Маринов и съм напълно съгласна с неговите препоръки. Осъзнавам необходимостта от разширяване на публикационната си активност в международни издания, както и споделям възможността културологичната ми подготовка да бъде приложена в изследването на крос-културни различия и специфики на респондентите в различни държави, теми-табута и откази за даване на информация по определени теми.

В заключение, бих искала отново да изкажа благодарността си към всеки един от членовете на уважаемото жури: проф. Добринка Пейчева, проф. Богдана Тодорова, проф. Карамфил Манолов, доц. Венета Кръстева, доц. Петя Илиева-Тричкова, доц. Андрей Нончев и доц. Марио Маринов. Благодаря за вложените от тях време и усилия в атестирането на професионалната ми активност и още повече за ценните насоки и предложения, отправени в техните рецензии и становища. Положителната оценка на академичната ми дейност ми дава увереност да продължавам да се развивам професионално и да полагам още повече усилия за усъвършенстване на научните си познания и компетентности.

17.11.2025г.

София

С уважение,

д-р Светлана Александрова